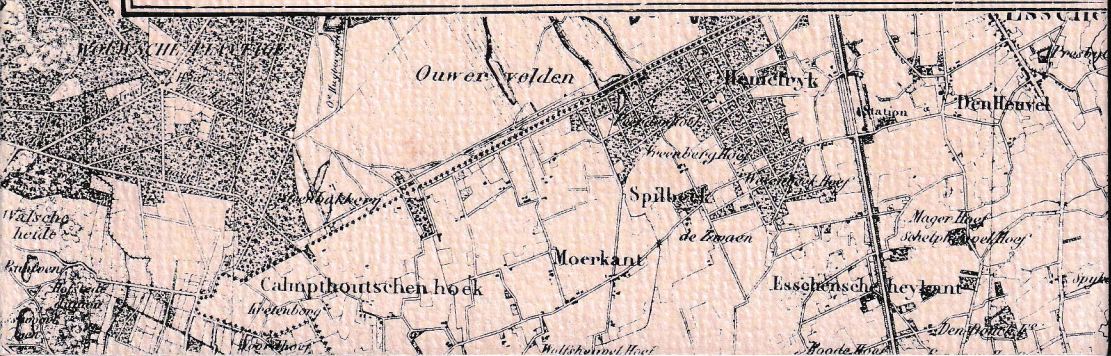

heemkunde kring
DE VIERSCHAER
WOUW

Bevrijdingsnummer 1 / 2 - 85

Lambertustoren gat in het landschap

Vele woningen en gebouwen liepen tijdens de bevrijding enorm veel schade op. Huizen en boerderijen brandden af, fabrieken werden beschadigd en kerken werden beschoten. Wat iedereen echter het meest trof, was de totale vernietiging van de historische Lambertuskerk in Wouw. In het kader van dit boekwerkje past het daarom zeker om aandacht aan deze zinloze vernieling te besteden.

Het moet op 27 oktober rond kwart voor twee geweest zijn, dat een doffe dreun in het dorp Wouw weerklonk. De terugtrekkende troepen hadden op last van de Duitse generaal Chill de toren van de kerk opgeblazen.

Tevoren hadden de Duitsers dat al aan de pastoor laten weten, waarbij men hem er echter van verzekerd had dat de lading slechts gering zou zijn, zodat alleen het bovenste gedeelte van de toren vernield zou worden. De Duitsers hadden de toren steeds als uitkijkpost gebruikt en op die manier wilde men voorkomen dat de geallieerden de toren zouden gaan gebruiken om hun terugtrekkende bewegingen te volgen.

De dag tevoren nog was pastoor Th. Wolters op de fiets naar Kruisland gereden naar het hoofdkwartier van generaal Chill om ervoor te pleiten dat de kerk niet vernield zou worden. Hij moest echter zonder positief antwoord naar Wouw terugkeren. Tot overmaat van ramp werd hier de fiets, die hij van Louis Verbraak geleend had, nog in beslag genomen. Ingrijpen van de zijde van het verzet, om bijvoorbeeld de lading onschadelijk te maken, zou ook weinig uitgehaald hebben, want dan waren er misschien represaille-maatregelen tegen de bevolking genomen.

Zo kwam het dat op 27 oktober, zonder voorafgaande waarschuwing de toren de lucht inging. Dat gebeurde vanaf een afstand, want de Duitsers zaten in de kelder van gemeentesecretaris Verpaalen. Wonder boven wonder waren er geen slachtoffers te betreuren, want alleen al in de kelder onder de kerk zaten 150 mensen.

PUINHOOP

Toen het stof neergeslagen was, kon men de schade overzien. "De kerk zelf was door de enorme explosie van miljoenen kilo's steen heerlijk gehavend. Ook de laatste travee met

Een volledige puinhoop. Anders was de ruïne die overbleef van de Lambertuskerk niet te karakteriseren. Het puin op de voorgrond was afkomstig van de toren. Op de achtergrond nog een stuk van het middenschip en midden op de foto twee stompen van de toren. (Foto: collectie gemeente Wouw).

het dak lag in puin; de zware vieringpijlers waren geknakt boven het basement en onder de kapitelen. De traceringen der transeptramen, zeker 15000 kilo zwaar, waren als een veertje weggeblazen en geheel het interieur was een hope-loze chaos", schreef pastoor Wolters na de oorlog. (1). De mensen die in de kelders van de kerk verbleven wisten beginnende branden na het opblazen van de kerk te blussen. Dat gebeurde door J.C. van Wezel samen met brandweerman F.C. (Frans) Geritz. Samen met deze laatste haalde Van Wezel brandblusapparaten van de zolder van het gemeentehuis. In de loop van de nacht en de volgende dag moesten regelmatig nieuwe branden worden geblust door het tweetal, dat verder hulp kreeg van brandweerman P.C. Vriens en van de heren Jan en Piet van Wezel. (2).

BRAND

De volgende ochtend, 29 oktober, brak er steeds opnieuw brand uit door het Duitse granaatvuur. Op een bepaald ogenblik laaiden de vlammen achter een biechtstoel zo hoog op dat ze gevaar opleverden voor het overslaan naar het houtwerk van het voorste gedeelte van de kerk. De enige manier om dit vuur uit te krijgen was het vormen van een menselijke keten die emmers doorgaven. Het water werd gepompt uit een regenput vlak bij de kerk.

Deze brand kreeg men nog uit, maar verder was er geen reden meer aan. Op een bepaald moment tastten de Duitse fosforgranaten het dak van de kerk aan. Het was gebeurd met de Lambertuskerk: het dak werd één laaiende fakkel, leien sprongen weg met een knal en brandende planken en balken kwamen naar beneden. De kerkruimte vulde zich met een verstikkende rook en de mensen in de kelders moesten snel een beter heenkomen zoeken.

Pastoor Wolters schreef later:

"...maar op zondag 29 oktober ging geheel de kerk in vlammen op, waarschijnlijk door fosforgranaten, die de Duitsers uit de onmiddellijke nabijheid (Vinkenbroek? RH) afschoten, evenals zo vele woningen uit louter vernielzucht in brand geschoten. Een tekening van de Utrechtse kunstenaar Chr. Schut geeft een beeld van de desolate toestand. Geheel de kostbare inventaris ging daarbij verloren, met name het beroemde koorgestoelte van de St. Bernard aan de Schelde. Alleen de beelden zijn niet verbrand, omdat ze tevoren vei-

ligheidshalve in de grond waren geborgen" (1).

INTERIEUR

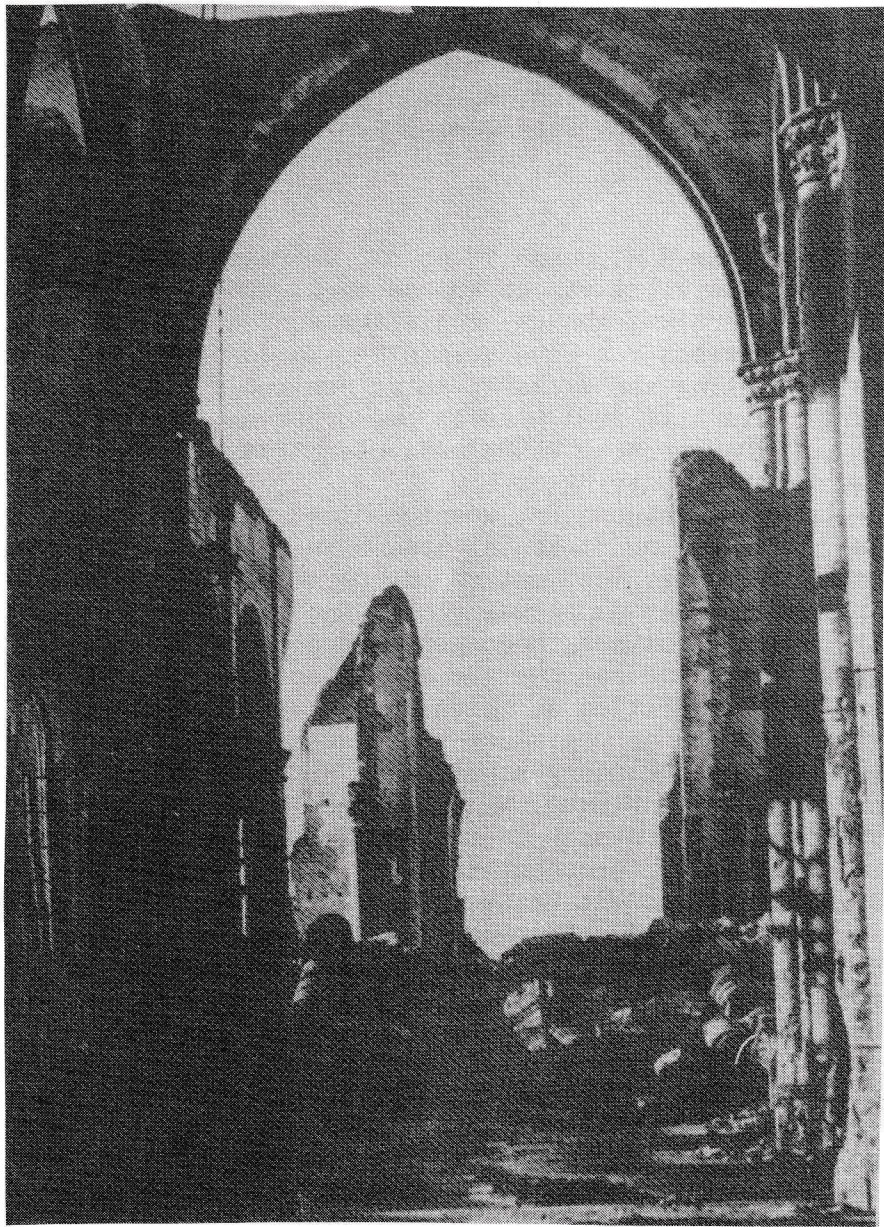
Het volledige interieur ging, zoals gemeld, verloren, en daar waren heel wat kostbare en fraaie stukken onder. De altaren werden grotendeels verpulverd door de grote hitte-ontwikkeling. In totaal waren er vijf altaren, versierd met beelden en schilderijen. Er bleef niets van over. De houten preekstoel en de biechtstoelen gingen volledig verloren. Op de preekstoel stond het beeld van de H. Martinus. Dat ging verloren, maar het losse ornament, dat twee engelen voorstelt, die het hoofd van de heilige dragen, bleef bewaard. Dit fragment is nog te zien in de Lambertuskerk. De oude kruiswegstaties die uit voorzorg op de zolder naast het zangkoor lagen opgeslagen, verbrandden volledig. Van de vele schilderijen bleef helemaal niets over. Uit verschillende beschrijvingen is bekend om welke stukken het ging (3).

Het kostbaarste stuk was de Val van Christus onder het Kruis van een Vlaamse onbekende meester uit de achttiende eeuw. St. Leonardus die de gevangenen troost, een doek uit de zeventiende eeuw, werd ook een prooi van de vlammen. Verder was er een copie van een doek van Rubens, dat momenteel nog in Madrid te zien is "St. Joris met de draak". Maar ook minder belangrijke werken als "De 15 geheimen van de Rozenkrans" gingen verloren. De gebeeldhouwde communiebanken, koperen kandelaars, de Piëta, de twaalf stenen beelden, de misgewaden. Niets bleef behouden.

ONTVLEESDE RIBBEN

In het boek Woide....die Wouda, vinden we een beschrijving van de toestand van de kerk in de maand juni 1945, dus 2 maanden na de bevrijding van Nederland:

"De toren: een puinhoop, waartussen fragmenten van sierende delen. Het schip: geblakerde muren en zuilen, de raamtraceringen verzakt en stukgesprongen. De viering en dwarsarmen: zonder daken en gewelven, de natuurstenen bouwfragmenten stukgebrand en ontzet. De zuider transeptgevel: ingestort, de noordergevel: ondermijnd en wankel staande. Van de koorbanken was geen splinter of kooltje over; van het koor waren de gewelven nog schijnbaar intact. De vieringpijlers waren door de ontploffing van de toren op hun basis

Een troosteloze indruk maakt de Lambertuskerk. De foto werd gemaakt vanuit het priesterkoor in de richting van de volledig vernielde toren. (Foto coll. gemeente Wouw).

verschoven. Van al het houtwerk was nauwelijks een verkoold restant te vinden. Zelfs van de zware eiken buitendeuren waren alleen nog de smeedijzeren hengen over. Volgens architect A. Siebers staken deze als ontvleesde ribben in de ruimte". (4).

DOOD

Op donderdag 9 november 1944, net veertien dagen na de volledige vernieling van de Wouwse kerk, wijdde Brabants Nieuws blad een artikel aan de vernieling van de kerk onder de kop: "De trots van Wouw vernield". Na de beschrijving van de vernieling van de kerk, volgt een kopje "Loon naar werk" (zie blz. 108). Daarin beschrijft de journalist dat de vijf "Barbaarsche vanden", diezelfde middag hun gerechte straf ontvingen.

Ze trokken, volgens het krantebericht naar de Wouwse molen, waar een groot aantal mensen in de molenberg zaten. Daar deelden ze mee, dat ze ook de molenberg zouden laten springen en dat de aanwezigen zo snel mogelijk moesten vertrekken. De Duitsers begonnen daarop te overleggen, op welke manier ze het best de springlading konden aanbrengen, toen de Britten de molen binnenkwamen. De Duitsers vluchtten daarop weg, maar vanaf de molenberg werden er vier van de vijf neergeschoten. De vijfde vluchtte een verwoestte woning binnen, waar hij zich in een schoorsteen verborg. Hij werd door de bevrijders naar buiten gehaald en ter plaatse terechtgesteld.

De waarheid van dit krantebericht betwijfel ik ten zeerste. Ik neem niet aan dat zonder een vorm van proces een Duitser werd neergeschoten. Er stond niet eens vast dat de man betrokken was bij de vernieling van de kerk. Op het moment waarop dit gebeurde was de strijd immers op zijn hevigst en de bewoners van Wouw zaten diep onder de grond in hun schuilkelders en niemand ging de vernielers van de kerk achterna om te kijken waar ze bleven.

Het gehele bericht berust waarschijnlijk op verhalen die achteraf verteld zijn. In de molen zelf waren de mensen zich althans van geen kwaad bewust. Uit het verhaal dat de gebroeders Van Heijbeek vertelden, blijkt niet, dat er sprake is geweest van een moment waarop de Duitsers de molen in de lucht wilden laten vliegen. Men kwam ook niet met dat verhaal, toen er nadrukkelijk naar werd gevraagd (5)

HERBOUW

Direct na de oorlog werd met de plannen voor de herbouw van de kerk begonnen. Toch zou het nog enige jaren duren voor met de daadwerkelijke opbouw begonnen kon worden. Eerst moest er bovendien nog allerlei moeite gedaan worden om te voorkomen dat de resten van de kerk afgevoerd zouden worden voor het herstel van de wegen. In de periode 1944-1948 stortten zelfs delen van de ruïnes verder in door storm, regen en sneeuw. Toen een torenrest naar beneden kwam, kostte dat ook Kikske Heijnen het leven. Het herstel van de kerk is een hoofdstuk apart en architect A. van Woerkom heeft toegezegd hier mettertijd een artikel over te zullen schrijven. Daarin wil hij ook de vondsten die gedaan werden beschrijven. (6).

PAROCHIES

Ook de kerken in de andere drie parochies liepen fikse schade op. Uit een krante-artikel uit 1964 blijkt, dat de toren van de kerk van Heerle flinke schade opgelopen had. Daar had men kennelijk geprobeerd om de spits van af te schieten. De klokken waren reeds eerder verdwenen. De kerken in Wouwse Plantage en Moerstraten waren wel zwaar beschadigd, maar de gebouwen werden niet opgeblazen. Hoe weinig de meeste Duitsers geschokt waren door hun zinloze vernielen blijkt uit een artikel in Dagblad De Stem. De kop vermeldt hier: "Lachend stonden de barbaren toe te zien". Daaruit blijkt dat de Duitsers lachend hun vernielingen bekeken, reden waarom bij een foto van de ruïne van de kerk de schrijver van het artikel vermeldde: "En nu staat er de ruïne als monument van Germaansche "Kultur".."

Wouw, 16 maart 1985.

RENE HERMANS.

Noten:

1. Pastoor Th. Wolters in jaarboek nr. 13-1953 van "De Ghulden Roos". Met dank aan het bestuur van deze stichting voor de overname van verschillende fragmenten van het artikel.
2. "Herinneringen van een Wouwse verzetsman" door J.C. van Wezel.
3. In 1935 werd een beschrijving gemaakt van de interieur-

Een tekening van de verwoeste Lambertuskerk van de kunstenaar Chr. Schut uit Utrecht. Op de voorgrond een arbeider die het puin van de kerk aan het ruimen is. In het midden het figuurtje van pastoor Wolters dat bijna moedeloos tussen de puinhopen staat. Na de oorlog was deze prent te koop voor de prijs van f 1,= (Foto: coll. de Vierschaer).

stukken, terwijl prof. Martin op verzoek van Monumentenzorg in 1927 de diverse schilderijen beschreef.

4. Woide...die Wouda, beschrijving op blz. 322/323 in het artikel "De geschiedenis van de St. Lambertuskerk", door W.A. van Ham en J.H.F. Bos.
5. Zie het interview met de gebroeders Van Heijbeek op blz. 110.
6. Zo zou er ondermeer een deel van de Napoleontische weg onder het priesterkoor zijn gevonden.

Literatuur:

"Herinneringen van een Wouwse verzetsman", door J.C. van Wezel, Wouw 1984.

Woide....die Wouda, door A. Delahaye et al., Wouw 1980.

"De St. Lambertuskerk te Wouw" door Th. Wolters in "Jaarboek Ghulden Roos 1953".

Artikel in Dagblad de Stem van 6 januari 1945.

"Afschuwelijke vernielingen". Artikel in Brabants Nieuwsblad van 24 oktober 1964.

"Pastoor Wolters en zijn geteisterd godshuis" in: "Mededelingenblad nr. 1" van Brabants Nieuwsblad 23 dec. 1944.

Uit: De oorlogsgesel over West-brabant, door Xenophon jr.

Direct na de oorlog werd begonnen met het ruimen van het puin in de kerk, maar het zou nog tot 1948 duren voor met het daadwerkelijk herstel werd begonnen. Voor die tijd gebeurde er ook nog een ongeval. Toen een brokstuk van de toren omviel kwam daarbij Kees Heijnen om het leven. Deze foto werd gemaakt op 28 juni 1951. Het herstel was toen al zover gevorderd dat de kerk zelf vrijwel gereed was. De toren moest nog opgebouwd worden en dit stuk staat hier in de steigers. (Foto: collectie Brabants Nieuwsblad).

Deze uitgave werd mede mogelijk
door financiële steun van de
Rabobank „Wouw - Kruisland ”

